

Liman
Kitapları

Stangroom, Jeremy

Büyük Fikirlerin Küçük Kitapları: Din
Little Book of Big Ideas: Religion

Çevirenler: Cengiz Batuk ve Süleyman Turan

ISBN 13: 978-975-251-021-0
Seri ISBN: 978-975-251-016-6

Liman Kitapları® / 20
1. Baskı: Mayıs 2013

Copyright © Liman Kitapları, 2011
Copyright © Elwin Street Limited, 2007
Conceived and produced by Elwin Street Limited
144 Liverpool Road, London N1 1LA | www.elwinstreet.com
Bu kitabın telif hakları Nurcihan Kesim Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Seri Editörü: Selçuk Durgut
Redaksiyon: Ceren Yıldız ve Selçuk Durgut
Tasarım: Muhsin Doğan
Montaj: Merkez Repro
Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
liberteyayingrubu

Liman Kitapları®

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara
Telefon: (0312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03
E-Mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr
Sertifika No: 16438

Liman Kitapları®, Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Büyük Fikirlerin Küçük Kitapları

DİN

Dr. Jeremy Stangroom

Çevirenler: Cengiz Batuk ve Süleyman Turan

Liman
Kitapları

İçindekiler

Giriş 6

Hıristiyanlık

Nasırâlı İsa 8 • Aziz Pavlus 10 • Tertullian 12 • HİRİSTİYAN MEZHEPLER 14 • Augustine 16 • Pelagius 18 • Canterburyli Anselm 20 • Thomas Aquinas 22 • Ignatius Loyola 24 • Martin Luther 26 • YARATILIŞÇILIK (CREATIONISM) 28 • John Calvin 30 • John Wesley 32 • Blaise Pascal 34 • George Fox 36 • Søren Kierkegaard 38 • Gustavo Gutierrez 40 • DEİZM 42

İslâm

Muhammed 44 • Ali 46 • Ebu Bekir 48 • Şİİ İSLÂM VE SÜNNİ İSLÂM 50 • İbn-i El Şâfiî 52 • İbn-i Sina 54 • Gazali 56 • İbn-i Rüşd 58 • İbn-i Arabî 60 • MONOTEİZM 62 • İbn-i Teymiyye 64 • Muhammed el-Vahhab 66 • Muhammed İkbâl 68 • Seyyid Kutub 70 • Âyetullah Humeyni 72

Yahudilik

YAHUDİ HAREKETLERİ 74 • Musa 76 • Büyük Hillel 78 • İskenderiyeli Philo 80 • Josephus 82 • KUTSAL KİTAP 84 • Maimonides (Musa İbn-i Meymun) 86 • Rashi 88 • Baal Shem Tov 90 • Moses Mendelssohn 92 • Mordecâi Kaplan 94 • Martin Buber 96

Hinduizm

DOĞU DİNLERİ 98 • Şankara 100 • Ramakrişna 102 • Mahatma Gandhi 104

Sihizm

Guru Nanak Dev 106 • Gobind Singh 108

Budizm

Gautama Buda 110 • Dogen 112 • Vasubandhu 114

Diğer Dinler

PAGANİZM 116 • Konfüçyüs 118 • Mahavira Jayanti 120 • Lao Tzu 122 • Zerdüş 124 • ANİMİZM VE YEREL DİNLER 126

Dizin 128

Giriş

Dini tanımlamak oldukça zordur. Şüphesiz Batı'daki yaygın genel görüşe göre din, Tanrı ya da tanrılar hakkındaki veya doğrudan o/onlara dönük, inançları ve uygulamaları kapsar. Bu tanım, büyük İbrahimi dinler olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm (böyle adlandırılırlar çünkü onlar soylarının izini antik Semitik patriark İbrahim'e kadar sürerler) için bir anlam ifade eder. Ancak İbrahimi geleneğin dışındaki dinler için pek fazla bir şey ifade etmez. Örneğin Japonya ve Çin'de popüler olan Budizm, net bir Tanrı kavramına sâhip değildir ama yine de normal bir din olarak kabul edilir. Benzer şekilde, Çin kültürünün temelindeki dinî felsefe olan Konfüçyanizmde de Tanrı ya da gerçekten bütünüyle doğaüstü bir varlık düşüncesi neredeyse hiç yoktur.

Belki de, Fransız sosyolog Emile Durkheim (1858-1917) tarafından ileri sürülen tanım, bir din tanımı için daha iyi bir adaydır. Durkheim, dini, "kutsal şeylerle ilgili inanç ve uygulamaların birleşik bir sistemi" olarak tanımlar. Bu tanım, elbette mükemmel değildir –örneğin, son derece kişisel olan dinî inancı dışlıyor gibi görünmektedir– ama standart Tanrı merkezli din tanımı açısından bu kitabın içerdiği ruha daha yakındır.

Bu kitap dünyanın en önemli dinî figürlerinden ellisini anlatmaktadır. Bu figürler, üç büyük İbrahimi inancı, Hinduizmi, Budizmi, Sihizmi ve Konfüçyanizmi kapsayan dünyanın en büyük dinlerinden seçilmiş peygamberler, düşünürler, teologlar ve liderlerdir. İlâveten kitap, monoteizm, deizm ve kutsal metin gibi on mefhum hakkında bilgi vermektedir. Bu kavramların her biri, dinin anlaşılması noktasında seçilen kişilerin spesifik yardımlarının ötesinde katkı sağlamaktadır.

Bu tarz bir kitap için dâima gündeme gelen soru, kitaba dâhil edilen bu insanların özel bir yöntemle seçilip seçilmediği sorusudur. Bu sorunun cevabı, kimin kitaba alınacağı ya da kimin dışarıda bırakılacağı noktasında her zaman çok az da olsa keyfi bir uygulamanın olduğudur. Bu kitaba alınanların tümü, milyonlarca insanın dinî ya-

şantılarına özel birtakım yollarla katkıda (hatta sâdece entelektüel bir dalgalanma etkisi yapmış olsalar bile) bulunmuşlardır. Ancak buraya dâhil edilenlerden başka büyük dinî liderler, teologlar ve dinî düşünürler de vardır ve bu yüzden, kitap, sâdece içinde yer alan insanların en önemli dinî figürler olduğu gibi bir iddiada bulunmamaktadır.

İlâveten, aşağıdaki sayfalarda çeşitli dinlerin daha az yer bulmalarıyla ilgili açıklanması gereken bir nokta vardır. Genel olarak daha büyük bir din ya da dinsel gelenek hakkındaki açıklamalar daha geniş tutulmuştur. Yaklaşık 2,2 milyar mensubu olan Yahudi-Hıristiyan gelenek, 25 kişiyle temsil edilirken, bağlısı yaklaşık 2 milyon olan Zerdüştlük yalnızca kurucusuyla sunulma yoluna gidilmiştir.

Son bir nokta, bu kitabın, dinî hakikât iddialarıyla bir ilgisi yoktur. Bu kitap, çeşitli dinlerin iddialarının doğruluğu açısından nötrdür. Dinlere âit bu iddialar, dinî inançların mantıksal tutarlılığını ya da doğruluğunu değerlendirmek konusunda bu geleneklere dışarıdan herhangi bir müdahalede bulunmaksızın, kendilerine özgü gelenekleri içinde var oldukları şekliyle aktarılmıştır. Kısaca, bu kitap, büyük dinî figürleri ve onların düşüncelerini basitçe ortaya koymaktadır.

DR. JEREMY STANGROOM

Mesih

Nasıralı İsa

İsa Mesih'in hayat öyküsü Batı dünyasında başka insanlara nazaran çok daha iyi bilinir: Tanrı'nın Oğlu olduğu, bir bákireden doğduğu ve insanları günahlarından kurtarmak için yaşayıp öldüğü bilinir. Onun hakkında daha az bilinen şey, öğretisinin –kendi kendine ilân ettiği, “İnsanoğlu” olarak insanlıkla paylaşmayı istediği mesajının– detayları olabilir.

Doğumu:

M.Ö. 4-6,
Beytüllahim, İsrail

Önemi:

Hiristiyan dininin
kurucusu

Ölümü:

M.S. 30, Kudüs,
İsrail

Öğretisinin temel mesajı yakında bu dünya üzerinde başlayacak olan ve insanların onun için hazırlık yapmaları gereken Tanrı'nın Krallığı'ydı. Esasında bu, bir pişmanlık ve tövbe çağrısıydı: kendi yaşantısında somutlaştırdığı örneğinde olduğu gibi, kurtuluşu elde etmek için, Tanrı'nın taleplerini karşılamanın gerekli olduğunu (Tanrı'nın rızasını kazanmanın gerektiğini) ifade ediyordu.

İsa, Tanrı'nın Krallığı'nın parçası olmayı isteyenlerin, her şeyden vazgeçerek Tanrı'ya, yani Babalarına dönmeleri gerektiğini beyan etmiştir. Tâkipçilerinden kişisel sadakât ve bağlılık istememiş, sâdece kendisi gibi yaşamalarını istemiştir. Önerisi son derece basitti. Tanrı'ya inanmak ve başkalarını sevmek, kurtuluş için yeterli şarttı. Kesinlikle, bu düşüncenin bir anlamı vardı. Gerçekte, İsa öğretisini fakirler, yoksullar, evsizler, günahkârlar ve toplumdan dışlananlar için getirmişti ve Tanrı'nın Krallığı'nın her şeyi değiştireceğini iddia ediyordu:

“...Onun üzüntüsünü gören İsa, ‘Varlıklı kişilerin Tanrı Egemenliğine girmesi ne kadar güç!’ dedi. Nitekim devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliğine girmesinden daha kolaydır.” (Luka, 18:24-25).

İsa, en zor, en katı ahlâkî standartları savundu. Bunlar, sâdece Tanrı'nın buyruk ve isteklerine uygun davranmak için gerekli değildi aynı zamanda benzer dindar bir karakter inşa etmek ve

yetiştirmek için de gerekliydi. İnsanlar, zina ve şiddetten olduğu kadar şehvet ve nefretten de kaçınmalıdır. İsa'nın ahlâkî saflığa olan bağlılığı, onun zinaya eşdeğer gördüğu boşanmaya karşı geliştirdiği tavrında görülebilir.

Ahlâkî mükemmeliyetçiliğin bu tarzı, İsa'nın eskatolojik görüşleriyle ilişkilendirildi. O, Tanrı'nın Krallığı'nın çok yakın olduğuna inandı. Bu nedenle de, bu inancı, ahlâkî saflık için uyarının mümkün olan her anlamda âcil olduğu düşüncesi izledi. Bütün insanların kaderi, hem Yahudiler hem de Gentilelerin" aynı şekilde buna bağlıdır.

Nasıralı İsa, genellikle "müjde"nin (ki, gerçekte 'incil' sözünün anlamı da budur) taşıyıcısı olarak resmedildi. Bu, tâkipçilerinin üzerine yüklenen taleplerle birlikte kolayca bir araya getirilemeyebilir fakat asıl önemli olan nokta kurtuluşun herkesi kapsayacak şekilde ifade edilmesidir. Tövbeye muhtaç olduğumuzu kabûl etmek ve Tanrı'yı bir kurtarıcı olarak tümüyle benimseyebilmek, kurtuluşun gerçeleşebilmesi için zorunluydu. Bu, kurtuluşun, önceden sâdece küçük bir seçkin topluluk için mümkün olduğuna inanılan bir koşulda, oldukça radikal ve hoş karşılanan bir mesajdı. Doğrusu, Pavlus'un Hıristiyan mesajını Gentilelere taşımasını mümkün kılan ve bu sayede Hıristiyanlığın bir dünya dini olarak gelişmesini kolaylaştıran şey de tam olarak budur.

"Ne var ki, birincilerin birçoğu sonuncu, sonuncuların birçoğu da birinci olacak."

Matta 19:30

Peygamber

Muhammed*

Müslüman inancının en büyük peygamberi, Muhammed, İslâmın tarihsel kurucusu olmakla birlikte İslâmî gelenek içerisinde onun hayatı ve eylemleri, İbrahimi dinler olan Yahudilik ve Hıristiyanlıkta önceden eksik olarak temsil edilen tek gerçek dinin doruk noktası olarak görülmektedir.

Doğumu:

M.S. 570, Mekke

Önemi:

İslâm dinini kurdu

Ölümü:

M.S. 632, Medine

Muhammed'in, Kur'an'la tesis edilen dinî düşüncesi ve Tanrı'nın Sözlere olarak Cebrail tarafından kendisine vahyedildiğine inanılan şeyler, Yahudilik ve Hıristiyanlığın karakteristik düşüncelerinden çok farklıdır. O, tek sonsuz Tanrı'nın (Allah) olduğunu ve başka hiçbir Tanrı'nın olmadığını, yalnızca O'nun olduğunu öğretir. Allah, âlimdir (her şeyi bilir), kâdirdir (her şeye gücü yeter), merhametli ve âdildir.

Bir olan Tanrı'ya ibadet ve hizmet, ahlâklı yaşamak ve insanlığın yararına olan şeyleri aramak bütün insanların görevidir. Muhammed'in inancı, insanların, özellikle kendi zamanındaki, bu idealden uzaklaştıklarıdır. Özellikle onlar, -bir olan Tanrı'dan başkasına ibadet etmek anlamına gelen- politeizmin günahına bulaşmış olmaları ve münhasır, onun hakkı olan bağlılık konusunda hata yapmaları nedeniyle suçluydular. Örneğin, Hıristiyanlar, İsa'yı bir tür Tanrı'ya dönüştürdüler ve Arap politeistleri, çok sayıda meleğe tanrısallık atfettiler. Muhammed'in söylemi, Tanrı'nın tek olduğu ve doğru yoldan sapanları ölümden sonra cezalandıracağını içeriyordu ve bunu sürekli tekrar ediyordu.

Muhammed, tâkipçilerinin dinî yaşantılarını düzenleyen, kontrol eden kuralları onlara öğretir. 632 yılındaki son vaazında (*Veda Hutbesi'*nde) ısrarla şunları anlatır:

* Kitabın orijinal nüshasında Hz. Muhammed değil "Peygamber Muhammed" ifadesi yer almaktadır. Metnin aslına sâdik kalınarak Hz. Muhammed ve diğer İslâm büyükleri için "Hz." ifadesi kullanılmamıştır. (Ç.N.)

Günde beş vakit namaz kılarak (dua ederek), Ramazan ayı boyunca oruç tutarak ve servetinizden zekât vererek Allah'a ibadet edin. Şâyet maddî olarak güç yetirebiliyorsanız Hacca gidin. Bilin ki, her Müslüman başka bir Müslümanın kardeşidir. Hepiniz eşitsiniz. Hiç kimsenin bir diğerine, takva ve iyi amel dışında bir üstünlüğü yoktur. Unutmayın, bir gün, her şey Allah'ın huzurunda aşikâr olacak ve iyi amellerinizin karşılığını göreceksiniz.

Muhammed, hatırı sayılır derecede muhalefete rağmen mesajını açıkça beyan etti. Sonuç olarak, mücadele (*cihad*) düşüncesi, Kur'an'da göze çarpan önemli bir husustur. Âlimler, cihadın doğası –sınırları ve kime karşı sürdürüleceği– konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bununla birlikte, bazı özel durumlarda özellikle (ve belki de tek) iman edenlerin kendi ülkelerinden çıkarıldıkları durumlarda, Kur'an'a inanmayanlara karşı şiddeti öngördüğü de açıktır:

...sizinle savaşınlara karşı Allah yolunda siz de savaşın.

...onları [size karşı savaş açanları] bulduğunuz yerde öldürün ve sizi çıkardıkları (sürdükleri) yerden sizde onları çıkarın.

Muhammed'in düşüncelerinin siyasal görünümleri bütünüyle Kur'an'da yer almaktadır. O, Allah'ın adâletin yanında olduğunu vurgulayarak, ezilenlerin tarafında yer alır ve maddî olarak eşitsizliği kınayarak bütün Müslümanların yoksullara sadaka vermeleri gerektiğini emreder. Aslında Kur'an'ın kendisi siyasal bir metin/sistem olarak okunabilir. Michael Cook, "imansızların yaygın zulmüne karşı inananların zaferi ifadesi literal olarak tam bir devrimdir" ve bu şekildeki bir İslâm teması, monoteistik siyasetin ayırt edici bir terminolojiye sâhip olduğuna işaret eder.

Şii İslâm ve Sünnî İslâm

İslâm çok sayıda ayrılıklarla nitelendirilir. Bunların en önemlisi de Sünnî ve Şii arasındakiidir. Bu ayrılık, ilk hâlife (lider) olarak Peygamber Muhammed'in hâlefinin kim olması gerektiği tartışmasından neşet eder. Şii Müslümanlar Muhammed'in yaşayan en yakın akrabası olarak Ali'nin hâlife olması gerektiğine inanırlar.

Şia bunu (kendi) iman deklarasyonunun (amentünün) içine taşır:

Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed onun elçisidir ve Ali Allah'ın dostudur. Allah'ın Resulünün Vârisi/Ardılı ve onun ilk hâlifesidir.

Gerçekte, Ebu Bekir, bir dereceye kadar Muhammed'in ölümünden önceki son birkaç günde namazlarda imamlık yapmasını esas alan, dolaylı olarak Peygamber'in tercihini bildirdiğine inanan Sünnî Müslümanlar* tarafından desteklenen bir kararla ilk hâlife oldu.

Ali, Muhammed'in ölümünden yirmi dört yıl sonra, üçüncü hâlife Osman öldürüldüğünde hâlife olmaya muvaffak olur. Onun yönetimi, nispeten kısaydı. Muaviye, bir sonraki hâlife olur ve ölümü sonrasında oğlu Yezid, kendisini hâlife ilân eder. Bunun üzerine Ali'nin oğlu Hüseyin, Yezid'e karşı bir ordu toplar fakat Yezid'in güçleri sayıca oldukça fazladır. Hüseyin ve adamları, Kerbela Savaşı'nda katledilirler. Hüseyin'in Yezid'e karşı mücadelesi ve onun şehadeti, Şii İslâmının en önemli teması olarak kalır.

On İkinci Şii İmam Muhammed el-Mehdi, kalıtsal unvanını aldıktan kısa bir süre sonra kaybolunca Muhammed'e doğrudan uzanan soy M.S. 873'te sona ermiş olur. Şiiiler, onun ölmediğine, dünyanın sonunda âdil bir yönetimi getirmek için dönmek üzere gizlendiğine inanırlar.

Hem Sünnîler hem de Şiiiler İslâmın temel beş şartının kelime-i

* Hz. Peygamberin vefatının hemen sonrasında Sünnî ve Şii İslâm şeklinde bir ayırmadan söz etmek mümkün değildir. Bu dönemde gerçekleşen birtakım olayların (hâlife seçimi gibi) bu ayrılığın temellerini oluşturduğu doğrudur. Ancak Hz. Ebu Bekir'i hâlife olarak seçen Müslümanların Sünnî olarak nitelendirilmesi yanlıştır. (Ç.N.)

şehadet, namaz, zekât, oruç ve Hac ya da Mekke'ye yapılan Kutsal Ziyaret olduğu konusunda ittifak hâlinededirler. Bununla birlikte iki grup bazı Kur'an âyetlerini farklı yorumlarla ve Şii'ler farklı hadislerle (hadis külliyyatına) sâhiptirler. Yine daha önemli olarak Şii İslâm, Sünnî İslâm'da olduğundan daha güçlü bir şehidlik temasıyla karakterize edilir. Örneğin, İran Devrimi boyunca Âyetullah Humeyni ve tâkipçilerinin mücadelesi Hüseyin'in Kerbela'daki mücadelesiyle kıyaslanmak suretiyle büyük bir etki doğuracak şekilde tasvir edildi.

Birçok İslâm âlimi Müslümanlar arasında birliği ve bütünlüğü teşvik ettiler. Bunların en meşhurlarından birisi, Kahire'deki ünlü Sünnî teoloji okulu el-Ezher'in meşhur hocası Şeyh Şeltut 1959'da bir fetva yayınladı: "Şii, ibadetlerde tâkip edilmeye değer, dinî olarak doğru bir düşünce okuludur. Tıpkı diğer Sünnî kelâm ekolleri gibi."

Hadis:

Muhammed'in sözleri ve eylemleriyle ilgili rivayetlerdir ve Müslümanların yaşam tarzına yön veren önemli unsurlar olarak tavsiye edilir.

Yahudilerin Lideri

Musa

Musa, Yahudilik tarihindeki belki de en önemli figürdür. O, İbrânilerin Mısır yönetiminin boyunduruğu altında yaşadıkları bir dönemde dünyaya geldi. Geleneğe göre 80 yaşlarında iken Musa, yanan bir ormanda Tanrı'yla (İbranicede Yehova) karşılaşmış ve İbranileri kölelikten özgürlüğe kavuşturmakla emrolunmuştur. Musa amacına, Mısır halkı, Yehova'nın elinden birtakım acılar çektikten ve Kızıldeniz, Musa'nın ve beraberinde İbranilerin geçmesine izin vermek üzere ikiye ayrıldıktan sonra ulaşmıştır.

Doğumu:

M.Ö. 14. Yüzyıl,
Mısır

Önemi:

Yahudilerin en önemli peygamberi ve lideri

Ölümü:

M.Ö. 13. Yüzyıl,
Moab, Ürdün.

İbranilerin Mısır'dan çıktıktan sonraki varış yeri Sina Yarımadası idi. Burada Musa, Sina Dağı'na çıktı ve üzerinde Yehova ile İbraniler arasındaki bir sözleşmeyi temsil eden On Emrin yazılı olduğu 2 tabletle geri dönmeden önce Yehova'yla 40 gece ve gündüz geçirdi.

Ahit, İbranilerin kendilerini kollayan Tanrıya olan borçluluğu esasına dayanmaktaydı. Yehova, Yahudileri Mısır yönetiminin zulmünden kurtarmış, İbraniler de ona sadakâte söz vermişlerdir. Bu nedenle 10 Emir, Yehova'nın üstünlüğünü ortaya koyan bir iddia ile başlar:

Karşımda başka ilâhların olmayacak.

Modern Batı zihniyetine göre, hususi olarak bu sözlerle çatışan hiçbir şey yoktur. Çok-tanrıcılığın henüz norm olduğu bir zamanda aslında bu sözler, Yahudiliği tek Tanrı'nın dini olarak tesis eden, bir tek-tanrıcılık deklarasyonuydu. Bu deklarasyon, İsrailoğullarına Yehova'nın suretlerini yapmayı ve onun adını boş yere ağza almayı yasaklayan emirlerde tekrar teyit edilmiştir.

10 Emir, aynı zamanda sağlam ve güvenli bir toplum tesis etme amacına dönük birtakım emirler içermektedir. Musa, bir

Yukarda: Musa, Tanrı'dan 10 emri (Latince *Decalogue*) almıştır.

kefaret ödeme sistemi tarafından desteklenmedikçe bu kuralların doğru dürüst bir şekilde fonksiyon icra edemeyeceğinin farkındaydı. Bu yüzden bir tapınak inşa etti ve üyeleri, kefaret ritüellerini yönetme kabiliyetine sâhip bir rahiplik sistemi tesis etti. Böylelikle İbrani dininin ortaya çıkışı için temeli atmış oldu.

Yahudi inancında Musa, çok önemli bir yer tutmaktadır. Yahudi geleneğine göre Musa, Tanrı tarafından doğrudan kendisine yazdırılan Pentatök'ün yazarıydı. Günümüzde Pentatök'ün birden fazla yazarın çalışması olduğu kabul edilmesine rağmen Musa yine de Tevrat'ı İsrailoğullarına götürən kişi ve bu yüzden Tanrı ile İbraniler arasındaki ilk aracı olarak görülmektedir.

Müfessir

Rashi

İsmi, asıl adı olan Rabbi Shlomo Yitzchaki'nin ilk hecelerinin bir araya gelmesiyle oluşan Rashi, Talmud ve Tanakh üzerine eşsiz önem taşıyan ve etkisini sürdüren tefsirlerin yazarıdır.

Rashi, 1040 yılında Fransa'nın Troyes şehrinde doğmuş ve bir bilgin ve öğretmen olarak yaşamını geçirmiştir. Lorraine'de 12.000 ölümlle sonuçlanan I. Haçlı Seferi'nde hayatta kalması dışında olaysız bir yaşam geçirmiştir. Faaliyetleri sönük olsa da ilmi başarıları hayret vericidir.

Doğumu:

1040, Troyes,
Fransa

Önemi:

Tanakh ve Talmud
üzerine etkisini
bugüne dek
sürdüren tefsirler
üretti

Ölümü:

1105, Troyes,
Fransa

Kutsal Kitabı incelemek için kullandığı metot, bir metnin anlamını olabildiğince açık ve özlü bir şekilde ifade etmek üzerine dayalıydı. Açık olmadığını düşündüğü herhangi bir sözcüğü basit terimlerle açıklamak için çaba harcamıştır. Dahası genellikle, günlük yaşamdan analogiler kullanmak suretiyle bir metnin anlamını izah etmiştir. Örneğin, bazı şeyleri daha anlaşılır kılmak için müşterek bir yeme-içme tecrübesinden bile istifade etmiştir. Bunun yanı sıra o, bir metni açıklamak için sık sık anlamlarına öğrencilerinin âşına olacağını farz ettiği Rabbinik hikâyelerden yararlanmıştır.

Eski Ahit'in Çıkış Kitabı'nın 1.bölümünde geçen birinci âyet üzerine Rashi'nin yorumunu bir örnek olarak burada aktaralım:

Yakup'la birlikte aileleriyle Mısır'a giden İsrailoğulları'nın adları şunlardır... Kutsal Kitap, daha evvel yaşamları esnasında onları isimleriyle teker teker belirtmesine karşın ölümlerinde onları yeniden saymıştır. Onların yıldızlara benzetilmeleri Tanrı için ne kadar kıymetli olduklarını gösterir.

Rashi'nin özellikle Talmud üzerine olan eseri, ağır pasajları sıradan Yahudiler için açık hâle getirmesi dolayısıyla devrimciydi. Onun, (metinleri) ele alış biçimi, önceki tefsirlerde olmadığı kadar

ayrıntılıydı. Rashi, kolayca kaçmayarak ne herhangi bir sözcük atlaması yapmış ne de bir şeyi başka sözcüklerle anlatmıştır. O, daha ziyâde metni bütünlüğü içinde cümle cümle ele almıştır.

Rashi'nin hem Tanakh hem de Talmud üzerine kaleme aldığı tefsirleri, âdetâ metinlerin kendilerinin ayrılmaz parçası olmuştur. Bu kutsal kitapların neredeyse her basılı versiyonu onun tefsirlerini içerir ve bunlar hem Aşkenaz hem de Sefarad Yahudileri tarafından kabul edilmiştir. Rashi'nin ölümünü müteakip iki yüzyıl boyunca çok sayıda Fransız ve Alman Talmud bilgini, hayatlarını onun çalışmalarını tahlil etmeye ve detaylıca incelemeye adanmıştır. Yahudi dünyasında Rashi'nin önemini göz ardı etmek epey zordur. Ölümünden sonra basılan neredeyse bütün rabbinik literatür, ya Rashi'nin eserlerinin aleyhinde görüş ileri sürmek ya da bir yazarın kendi görüşlerini desteklemesi için kullanmak suretiyle onun eserleriyle meşgûl olmuştur.

Rashi'nin önemi, Yahudi dünyasının sınırlarının ötesine taşmıştır. Onun çalışmaları, Hıristiyan tefsir algısının gelişmesinde de etkili olmuştur. Özellikle ünlü bir Fransisken muallimi ve Kutsal Kitap tefsircisi olan Lyralı Nicholas, Rashi'nin tefsirlerinden bir hayli etkilenmiştir. Martin Luther, Eski Ahit'in Latince versiyonu olan Vulgata'yı Almancaya tercüme ederken Lyrâ'nın çalışmasından oldukça fazla istifade etmiş ve Rashi'nin metne dâir yorumlarının bir kısmını çevirisinin içine dâhil etmiştir.

Talmud:

Yahudi hukuku, ahlâkı ve tarihi hakkında bir müzakere. İlk kısmı Mişna, Yahudiliğin sözlü hukukunun yazılı bir külliya-tıdır. İkinci kısmı Gemara, Tanakh'ın yanı sıra Mişna'ya dâir daha ileri seviyede tahliller sunar.

Tanakh:

Torah, Neviim ve Ketuvim bölümlerinden müteşekkil İbrani kutsal kitabdır. 24 kitaptan oluşmaktadır.

Hindu Barışsever

Mahatma Gandhi

Mohandas (Mahatma) Gandhi, 20. Yüzyıl'ın en etkili ve hayranlık duyulan liderlerinden biridir. Şiddetten kaçınmak ve pasif kalmak suretiyle önemli politik değişikliklere imza atmanın mümkün olduğunu gösteren Gandhi, Martin Luther King, Albert Lithuli ve Helder Camara gibi isimleri içine alan bir politik liderler jenerasyonuna ilham vermiştir.

Doğumu:

1869, Porbandar,
Hindistan

Önemi:

Şiddetten kaçınmaya dönük bir felsefesinin politik olarak nasıl işe yaradığını göstermiştir

Ölümü:

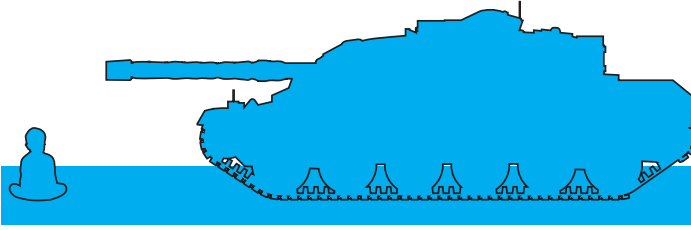
1948, Delhi,
Hindistan

Gandi'nin şiddetten kaçınma felsefesi (*ahimsa*), kısmen eylemleri ne kadar kınanacak olursa olsun bütün insanların bir ruhunun olduğu inancına dayanmıştır. Bu, düşüncelerini veya davranışlarını değiştirmeleri için insanları ikna etmek amacıyla dâima onların insanî taraflarına ya da benzer duygularına başvurma imkânı bulunduğu anlamına gelir. Bu yüzden (ona göre) şiddet, neredeyse istisnasız bir şekilde, faydasızdır.

Şiddet, hem kalıcı hem de tersine çevrilmesi çok zor etkilere sâhiptir. Dolayısıyla şiddeti haklı çıkarmak için bir kimsenin şiddeti motive eden tutumun haklılığından ve şiddetin arzu edilen sonucu doğuracağından mutlaka emin olması gerekecektir. Fakat insanoglu hata yapma özelliğine sâhip olduğundan böyle bir kesinlik asla elde edilemez; bu yüzden de şiddetin uygun davranış şekli olduğuna hükmedilemez.

Gandi, bazen insanların karşı karşıya kaldıkları durumların umutsuzluğu nedeniyle şiddete yöneldiklerinin farkındaydı. Bununla birlikte, Gandi'ye göre bu şekilde araçları amaçlardan ayırmak mümkün değildir. Şayet bir kimse iyi sonuçlar elde etmek için tartışmalı yollara başvurursa, (elde edilecek olan) bu sonuçlar ister istemez onlara sebebiyet veren ahlâksızlıkla uzlaştırılacak ve kötü gösterilecektir.

Peki, şiddete başvurmak, ihtilâfları gidermenin ya da büyük

Yukarda: Gandi'nin '*ahimsa*' felsefesi, neredeyse istisnasız bir şekilde, şiddetin faydasız olduğunu kabûl eder. Kendi içimizdeki zâlimlerden kaynaklanan şiddetle karşılaştığımızda bile, ıstıraba rağmen onların kalplerini açmak için şiddete başvurmaksızın karşılık vermemiz gerekir.

zulümleri sonlandırmanın çaresi değilse onun yerini ne alacaktır? Gandi'nin sıra dışı cevabına göre bir kimse, kendi acısına rağmen düşmanının insanî yönünü harekete geçirmeye çalışmalıdır.

... Yapılacak gerçekten önemli bir şeyler istiyorsan sâdece akılla yetinmemelisin, kalbi de harekete geçirmelisin. Akla müracaat daha ziyâde baş ile ilgili bir durumdur. Kalbin idraki ise çileden beslenir. Kalp, insandaki derin sezginin yolunu açar. Çile çekmek kılıcın değil, insan ırkının bir özelliğidir.

Bu düşünce, Gandi'nin şiddet karşıtı ve politik protestosunun temelini oluşturmuştur. Birçok insan bu düşüncenin faydasının çok özel koşullara münhasır olduğu yönünde kötümser düşünecektir. Bununla birlikte bu koşullar sağlandığında, Hindistan'da Gandi'nin kendi örneğinde, ABD'de de Martin Luther King örneğinde olduğu üzere bu düşünce, sosyal ve politik değişim için çok güçlü bir mekanizma olabilir.

1948 yılında Gandi'nin sûikasta kurban gitmesi üzerine Hindistan'ın gelecek başbakanı olan Jawaharlal Nehru, onun ölümünü "ışık bizi terk etti ve her yerde yalnızca karanlık var" sözleriyle ilân etmiştir.

Dizin

Ana girişler için içindekiler sayfasına bakınız. Dinî düşünörlere ve liderlere âit referanslar sâdece ana girişin dışında geçen yerler için verilmektedir.

akıl 20-23, 35, 38-39, 42-43, 56-57
Ali 49, 72

Animizim 126-127
Aristoteles 56-57, 59, 86, 125
Arminianizm 32-33
Asketisizm (çilecilik) 19, 90, 111,
120-121

Atatürk, Kemal 70
Aziz Augustine 19, 34

cihad 67, 71
Cizvitler 24-25, 34
çok-tarıncılık 44, 63, 66, 76,
116-117

Digambar 121
Durkheim, Emile 94

Ebu Bekir 46, 50
Ebu Hanife 53

Farabi 54
Fox, George 15

Gandi, Mahatma 121
Gazali 55, 58
Guru Gobind Singh 84
Guru Granth Sahib, 84-85,
106-107, 109

hâlife 46-50
Hasidik Yahudilik 75, 90-91
Havariler 10-11
Herbert, Edward 42
Humeyni, Âyetullah 51
Hüseyn 50-51

İbn-i Sina 56, 58, 64
İbn-i Taymiyya 66
ilâhi fail 59
ilâhi lütuf 16-19
ilk günah 16-19
inanç 38-39
İncil (gospel) 9-11

İncil 84-86, 88-89

kader 16-17, 30-34
Karşı Reform 25
King, Martin Luther 104-105
Konfüçyanizm 84-85, 98-99,
118-119, 122
Kutsal Kitap 84-85

Lavater, John 92
Lessing, Gotthold 92
Logos 80-81
Luther, Martin 104-105
Lyralı Nicholas 89

Mâlik bin Enes 53
Masorti Yahudilik 75
Meditasyon 106-107, 112-113
Mesih 87

Metodizm 32-33
Mişna 87, 89
Montanizm 13
Muhammed 46-48, 50, 52, 63, 72
Muhammed el-Mehdi 50-51
Muhammed el-Vahhab 65
Musa 80, 84, 87

Nasıralı İsa 13, 44, 83
Naturalizm 94
Nietzsche, Friedrich 125

On Emir 76
ontolojik kanıt 20-21
Orta Yol 110-111
Ortodoks Kilisesi 13
Osman 46, 50
ölçülü sarhoşluk 81
özgür irade 17-19
özgürlük teolojisi 40-41

pan-teizm 90-91
Parshva 120
Platon 125

Reform 2, 4-7, 30-31
Roma Katolikliği 14
Russell, Bertrand 17

Sihizm 84-85, 98-99, 106-109
Sivetambara 121
skolastisizm 21
Soto 112-113
Srutı 84
Stoacılık 19, 81
Sufizm 56, 61, 64, 66-67
südurculuk 54-55
Sünni İslâm 47-49, 66-67

Şammai 79
Şeriat hukuku 52-53, 57, 70-73
Şii İslâm 46-49, 64, 72-73
Şinto 126-127

Talmud 88-89, 91
Tanakh 88-89
Taoizm 85, 98-99, 122-123
tek-tarıncılık 13, 44, 62-63, 76, 98,
124-125
Teslis 13, 63
Tevrat 84, 87
Thomasçılar 23
Tıncal, Matthew 42-43

Vişnuculuk 98-99
Vivekananda 103
Voltaire 39, 43

Xavier, Francis 25

Yehova Şahitleri 14-15
Yeni Çağ Hareketi 117
Yeni-Platonculuk 54

Zen Budizmi 112-113
Zeolotlar 82